

זמן מצות תפילין

רב דניאל שטיין

א. גמ' מנחות (לו:) - דתניא ושמרת את החוקה הזאת למועדה מימים ימימה, ימים ולא לילות, מימים ולא כל ימים פרט לשבתות וימים טובים, דברי רבי יוסי הגלילי, ר"ע אומר לא נאמר חוקה זו אלא לפסח בלבד נפקא ליה מהיכא דנפקא ליה לר' עקיבא, דתניא ר' עקיבא אומר יכול יניח אדם תפילין בשבתות ובימים טובים, ת"ל והיה לאות על ירך ולטוטפת בין עיניך, מי שצריכין אות, יצאו שבתות וימים טובים שהן גופן אות. אמר ר' אלעזר כל המניח תפילין אחר שקיעת החמה עובר בעשה, ור' יוחנן אמר עובר בלאו וכו', ואמר רבי אלעזר ואם לשמרן מותר ואמר רבינא הוה יתיבנא קמיה דרב אשי וחשך והניח תפילין, ואמר ליה לשמרן קא בעי להו מר, ואמר לי אין, וחזיתיה לדעתיה דלאו לשמרן הוא בעי, קסבר הלכה ואין מורין כן. אמר רבה בר רב הונא חייב אדם למשמש בתפילין בכל שעה, קל וחומר מציון ומה ציון שאין בו אלא אזכרה אחת, אמרה תורה והיה על מצחו תמיד שלא תסיה דעתו ממנו, תפילין שיש בהן אזכרות הרבה על אחת כמה וכמה. [תוס' (שם) ד"ה ושמרת - דבסמוך פסקינן דלילה זמן תפילין דקאמר הלכה ואין מורין כן ומדרבנן הוא דאסור דחיישינן שלא יישן בהם].

ב. רמב"ם (פ"ד תפילין ה"י-א) - זמן הנחת התפילין ביום ולא בלילה שנאמר מימים ימימה, וכו' מי שהניח תפילין קודם שתשקע החמה וחשכה עליו אפילו הן עליו כל הלילה מותר, ואין מורין דבר זה לרבים אלא מלמדין את הכל שלא יניחו תפילין עליהן בלילה אלא יחלצו אותן משתשקע החמה.

ג. רא"ש (הל' תפילין סי' כ"א) - וגם מותר לישן בהן שינת עראי כדאמרינן בסוכה (כו.) הנכנס לישן ביום רצה חולץ רצה מניח וכו' וא"ת והיאך שינת עראי מותר והלא אסור להסיח דעתו מהן ובשעה שמתנמנם נמצא שהסיח דעתו מהן. והיה אומר ה"ר יונה ז"ל וכו' דלא הוי היסח הדעת אלא כשעומד בקלות ראש ובשחוק, אבל כשעומד ביראה ומתעסק בצרכיו אף על פי שעוסק במלאכתו ובאומנתו ואין דעתו עליהם ממש אין זה נקרא היסח הדעת.

ד. רמב"ן בתורת האדם (שער אבילות) - ומבעיא ליה לאבל ליתובי דעתיה ולכווני לביה לתפילין שלא יסח דעתו מהן וכו' הילכך מניח להו בישוב דעתו אבל בשעת הבכי ובשעת ההספד אינו מניח.

ה. גמ' שבת (מט.) - אמר רבי ינאי תפילין צריכין גוף נקי כאלישע בעל כנפים, מאי היא. אביי אמר שלא יפיח בהן, רבא אמר שלא יישן בהן. [פרי"ש (שם) - שמא יפיח].

ו. תוספות ישנים יומא (ת.) ד"ה תפילין - וא"ת למה לי טעמא דלא ישן בהן שמא יפיח בהן בשבת פ' במה טומנין (מט.) תיפוק ליה משום היסח הדעת דהכא וי"ל דהיינו נמי טעמא דהיסח הדעת דהכא אי נמי אומר ה"ר אלחנן דטעמא דהיסח הדעת לא שייך אלא כשהוא ניעור.

ז. שו"ע (סי' ל"ח סע' א') - חולה מעיים פטור מתפילין. הגה: אפילו אין לו צער. אבל שאר חולה, אם מצטער בחליו ואין דעתו מיושב עליו, פטור. [משנ"ב (שם) אפילו אין לו צער וכו'. ואסור לו להחמיר על עצמו בזה אלא בשעת ק"ש ותפלה אם יודע שיוכל להעמיד א"ע בגוף נקי וכו'. פטור וכו' שמא מתוך הצער יסח דעתו מהם. ואם רוצה להחמיר ע"ע רשאי].

ח. שו"ע (סי' ל"ז סע' ג') - קטן היודע לשמור תפילין בטהרה שלא יישן ושלא יפיח בהם. הגה: ושלא ליכנס בהן לבית הכסא חייב אביו לקנות לו תפילין לחנכו. הגה: וי"א דהאי קטן דוקא שהוא בן י"ג שנים ויום אחד. וכן נהגו, ואין לשנות.

ט. שו"ע (סי' ל"ז סע' ב') - מצותן להיותם עליו כל היום, אבל מפני שצריכים גוף נקי שלא יפיח בהם ושלא יסח דעתו מהם, ואין כל אדם יכול ליזהר בהם, נהגו שלא להניחם כל היום. ומ"מ צריך כל אדם ליזהר בהם להיותם עליו בשעת ק"ש ותפלה. [בה"ל (שם) ד"ה מצותן - עיין בפמ"ג שמסתפק אם מן התורה חייב כל היום או מן התורה די ברגע אחד שמניח ומדרבנן כל היום ובטלוה עכשיו שאין לנו גוף נקי ומסיק דעיקרן של דברים דאם לא הניח יום א' כלל לתפילין ביטל מ"ע ובהניח רגע עליו קיים המצוה אבל מצוה מן המובחר מן התורה להיותן עליו כל היום וכו' עיין שם. ובספר ישועות יעקב פסק דמן התורה מצותן כל היום וכו'. ועיין בספר א"ר וכו' אם יודע שיוכל ליזהר א"ע ג"כ מהיסח הדעת דהיינו עכ"פ משחוק וקלות ראש וכו'. ועיין בספר מעשה רב שכתב דאם חושש ליוהרא בפני הבריות מותר בשל יד לבד. ומ"מ טוב לעשות של ראש קטן והרצועות יהיה ג"כ מכוסות מליץ בשל יד לבד עכ"ל].

י. גמ' ברכות (יד:) - אמר עולא כל הקורא קריאת שמע בלא תפילין כאילו מעיד עדות שקר בעצמו.

יא. תשו' אגרי"מ (ח"ד סי' ל"ד) - ורק מה שמניח תפילין גם בתפלת המנחה אין למחות בידו ואף שאיכא בזה משום יוהרא דמכיון דבא ממקום שנוהגין כן ליכא משום יוהרא.

יב. גמ' ערכין (ב): - הכל חייבין בלולב לאיתוויי מאי, לאיתוויי קטן היודע לנענע, דתנן קטן היודע לנענע חייב בלולב, הכל חייבין בציצית לאיתוויי מאי, לאיתוויי קטן היודע להתעטף, דתניא קטן היודע להתעטף חייב בציצית, הכל חייבין בתפילין לאיתוויי מאי, לאיתוויי קטן היודע לשמור תפילין, דתניא קטן היודע לשמור תפילין אביו לוקח לו תפילין.

יד. בעל העיטור (הל' תפילין שער ראשון פ"ז): - וגרסינ מכילתא ושמרת את החוקה הזאת וכו' לא אמרתי אלא במי שיודע לשמור תפילין מכאן אמרו קטן היודע לשמור תפילין אביו לוקח לו וכו', ומסתברא לן דהאי קטן גדול בן י"ג שנה הוא.

יד. גמ' ברכות (כ): - נשים ועבדים וקטנים פטורים מקריאת שמע ומן התפילין וכו'. [תוס' (שם) - פירש הקונטרס קטן שהגיע לחנוך ולא נהירא דהא וכו' אמרי' קטן היודע לשמור תפילין אביו חייב לקנות לו תפילין אלמא כשהגיע לחנוך דשייכי ביה תפילין חייב בתפילין ובק"ש נמי יש לחייבו יותר מסתמא מדאשכחן התם קטן היודע לדבר אביו מלמדו תורה ופסוק ראשון של ק"ש ונראה לר"ת דמיירי בקטן שלא הגיע לחנוך].

טו. גמ' עירובין (צו): - דתניא מיכל בת כושי היתה מנחת תפילין ולא מיחו בה חכמים וכו'. [תוס' (שם) ד"ה מיכל - בפסיקתא [רבתי פכ"ב] דר' חזקיה בשם ר' אבהו אמרו אשתו של יונה הושבה מיכל בת כושי מיחו בה חכמים וכו' ונראה לפרש דטעמא וכו' משום דתפילין צריכין גוף נקי ונשים אין זריזות ליוזרה].

טז. שו"ע (סי' ל"ח סעי' ג') - נשים ועבדים פטורים מתפילין, מפני שהוא מצות עשה שהזמן גרמא. הגה: ואם הנשים רוצין להחמיר על עצמן, מוחין בידם.